

ZEYNEB FEVVÂZ

güç denemesi amacıyla yaptıkları mücadelelerinin anlatıldığı bir konuyu ele alır. Hikâyede iyi-kötü mücadelesi ve sonunda iyinin kazandığı bir tema işlenir. Romanda fazlasıyla macera, suikast ve tehlike öğelerinin yer almasında Selîm el-Bustânî'nin üslûbunun etkisi görülür. Eserin dili serbest ve secili nesir karması şeklindedir. **2. Kûruş (Cyrus) melikü'l-Fürs** (Kahire 1905). Bu romanda tarihî bir aşk macerası konu edinilmiş, ciddiyetle şaka öğeleri birleştirilmiş, Ateşperestliğin çirkinliği, tevhidin güzelliği mükemmel bir şekilde tasvir edilmiştir. Bu romanın anlatımında da yazar Selîm el-Bustânî'nin etkisi altında kalmıştır. **3. el-Hevâ ve'l-vefâ** (Kahire 1893). Bu eseriyle modern Arap edebiyatında ilk defa piyes kaleme alan kadın yazar olma özelliği taşıyan Zeyneb Fevvâz, kahramanlarını konuşturmak yerine onlara şiir okuttuğundan donuk ve durgun bir anlatım ortaya çıkmış, bu sebeple de başarılı bulunmamıştır. **4. ed-Dürrü'l-menşûr fî tabakâti rabbâti'l-hudûr** (Bulak 1312/1894; nşr. M. Emîn Dannâvî, I-II, Beyrut 1420/1999). Yazar en çok tanınan ve alanındaki ilk çalışmalarından olan bu eserinde başta hâmisî Fâtıma el-Es'ad olmak üzere Doğu ve Batı dünyasından 453 ünlü kadının biyografisini alfabetik sıraya göre ele almıştır. **5. er-Resâ'ilü'z-Zeynebiyye** (Kahire 1897, 1910; nşr. Ahmed Muhammed Sâlim, Kahire 2007). Müellifin asıl dikkat çeken eseri olup 1892-1899 yılları arasında yazdığı makalelerinden oluşur ve eserde kadın hakları, kadının toplumdaki yeri konuları ile Şeyh Ahmed Ârif ez-Zeyn, Henâ Kesbânî Kûrânî gibi yazarlara verdiği cevapları yer alır. Zeyneb Fevvâz'ın bunların dışında *Medârikü'l-kemâl fî terâcimi'r-ricâl*, *el-Cevherü'n-na'id fî me'âşiri'l-Melik* ('Abd) *el-Hamîd* adlı eserleri de kaydedilmektedir. Yazarın evlilik ve doğum kutlamaları, gazel ve övgü gibi temalarda söylediği, ancak fazla önem taşımadığı belirtilen şiirleri bir divanda toplanmamıştır. Hilmî en-Nemnem *er-Râ'idetü'l-mechûle: Zeyneb Fevvâz 1860-1914* (Kahire 1998) ve Zeyneb Nübüvveh Bahbûh, *Zeyneb Fevvâz: Râ'ide min a'lâmi'n-nehdati'l-'Arabiyyeti'l-hadîse* (Dimaşk 2000) adıyla birer eser kaleme almışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

M. Yûsuf Necm, *el-Mesrahiyye fi'l-edebi'l-'Arabiyyi'l-hadîs: 1847-1914*, Beyrut 1956, s. 399-402; a.mlf., *el-Kıssa fi'l-edebi'l-'Arabiyyi'l-hadîs: 1870-1914*, Beyrut 1961, s. 159-161; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), III, 67; B. Baron, *The Women's*

Awakening in Egypt: Culture, Society and the Press, New Haven 1904, s. 21, 54; Edhem el-Cündî, *A'lâmü'l-edeb ve'l-fen*, Dimaşk 1958, II, 528-529; Yûsuf Es'ad Dâgır, *Meşâdirü'd-dirâseti'l-edebiyeye*, Beyrut 1983, II, 616-617; Âdil Ebû Amşe, *Kazâya'l-mer'e fi's-şiri'l-'Arabiyyi'l-hadîs fi Mısır min 1798-1945*, Beyrut-Amman 1407/1987, s. 108-109; Joseph T. Zeidan, *Arab Women Novelists: The Formative Years and Beyond*, Albany 1995, s. 64-67; A. Goldschmidt, *Kâmûsü terâcimi Mısri'l-hadîse* (trc. Abdülvehhâb Bekir), Kahire 2003, s. 555-556; S. Brockelmann, *Wir Sind die Halfte der Welt! Zaynab Fawwaz (1860-1914) und Malak Hifni Nasif (1886-1918), zwei Publizistinnen der frühen ägyptischen Frauenbewegung*, Beirut-Würzburg 2004, tür.yer.; M. Booth, "Exemplary Lives, Feminist Aspirations: Zaynab Fawwaz and the Arabic Biographical Tradition", *JAL*, XXVI/1-2 (1995), s. 120-146; a.mlf., "Biography and Feminist Rhetoric in Early Twentieth-Century Egypt: Mayy Ziyada's Studies of Three Women's Lives", *Journal of Women's History*, III/1, Bloomington 1991, s. 38-64; Ömer İshakoğlu, "19. Yüzyıl Arap Nahda Hareketinde Kadın Yazarların Rolü ve Zeynep Fevvâz", *ŞM*, XXI/2 (2012), s. 43-51; İsâ Fethûh, "Fevvâz (Zeyneb)", *el-Mevsû'atü'l-'Arabiyye*, Dimaşk 2006, XIV, 749-750.



ŞÜKRAN FAZLIOĞLU

ZEYNEB bint HÂRİS

(زينب بنت الحارث)

Zeyneb bint el-Hâris
b. Selâm el-Yehûdiyye
(ö. 7/628'den sonra)

Hayber Gazvesi'nin ardından
Resûl-i Ekrem'i
zehirlemeye kalkışan
yahudi kadını.

Hayber Gazvesi'nde (7/628) öldürülen Merhab'ın yeğenidir. Babası Hâris, amcası ve Benî Nadîr'e mensup olan kocası Selâm b. Mişkem de bu gazvede öldürülenler arasındaydı. Hayber'in fethedilmesi üzerine yahudiler Hz. Peygamber'i zehirlemeye karar vermişlerdi (Vâkîdî, II, 677). Bu karar doğrultusunda Zeyneb, Resûl-i Ekrem'in yanına kızartılıp üzerine zehir sürülmüş bir koyun götürdü; koyunun kol ve kürek kemikleri etlerine daha fazla zehir sürdü. Resûlullah, Hayber'de akşam namazından sonra ashâbıyla birlikte yemeğe oturdu ve yemekte kol bölgesinden bir parça eti ağzına aldı; ancak zehirli olduğunu anlayarak lokmayı yutmadan çıkardı ve çevresindekilere de etten yememelerini söyledi. Ashaptan Bişr b. Berâ el-Ensârî bu sırada ağzına aldığı lokmayı çiğneyip yutmuş olduğundan zehirlenip hemen orada öldü. Bişr'in bir yıl sonra öldüğüne dair rivayetler de vardır. Bu yemek esnasında birden çok sahâbînin zehirlene-

rek öldüğü de nakledilir. Hz. Peygamber tarafından sorguya çekilen Zeyneb babası, kardeşi, amcası ve kocasının bu savaşta öldürüldüğünden kendisini öldürmek istediğini, eğer peygamberse zaten suikastın kendisine vahiyle haber verileceğini, eğer sadece bir melikse bu durumda insanlardan ondan kurtulmuş olacağını düşündüğünü anlattı. Resûl-i Ekrem'in Zeyneb'i affedip serbest bıraktığı, onun da Müslümanlığı kabul ettiği rivayet edilir. Bişr b. Berâ'nın ölümünden dolayı onun kısasen öldürüldüğü de söylenir. Resûlullah, Hayber'in fethinden sonraki üç yıl boyunca zaman zaman bu zehrin etkisini vücudunda hissettiğini ifade etmiş, özellikle vefatından önceki hastalığı sırasında Hayber'de ağzına aldığı zehirli lokmanın tesiriyle şah damarında şiddetli bir ağrı duyduğunu söylemiş, hatta onun bu zehir yüzünden şehit olarak öldüğü de ileri sürülmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Cizye", 7, "Meğâzî", 43; Vâkîdî, *el-Megâzî*, II, 677-679; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye* (nşr. Muhammed Ali el-Kutub - Muhammed ed-Dâli Balta), Beyrut 1412/1992, III, 312-313; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 200-202; Belâzürî, *Ensâb*, I, 246, 284; Taberî, *Tarih* (Ebû'l-Fazl), III, 15; İbn Beşkûvâl, *Ğavâmizü'l-esmâ'i'l-mübheme* (nşr. İzzeddin Ali es-Seyyid - M. Kemâleddin İzzeddin), Beyrut 1407/1987, I, 162-163; İbn Hacer el-Askâlânî, *el-İşâbe* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmecûd v.dğr.), Beyrut 1415/1995, VIII, 155; Şâmi, *Sübûlü'l-hudâ*, V, 208-210; Yâsin b. Hayrullah el-Hatîb el-Ömerî el-Mevsilî, *er-Rauzatü'l-feyhâ' fi tevârîhi'n-nisâ'* (nşr. İmâd Ali Hamza), [baskı yeri yok] 1987 (Dârü'l-âlemiyye), s. 440-442; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ'*, II, 63-64; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), VI, 93-99; *Terâcimü a'lâmi'n-nisâ'*, Beyrut 1419/1998, s. 162; Ali Yardım, "Bişr b. Berâ", *DİA*, VI, 219.



GÜLGÜN UYAR

ZEYNEB HATUN

(ö. 879/1474)

Divan şiirinin
ilk kadın şairlerinden.

Kaynakların çoğuna göre Amasyalı'dır. Pervâne Bey ile Latîfî, Kastamonulu mârifet sahibi bir zatın kızı olduğunu bildirir (*Tezkiretü's-şu'arâ*, s. 288). Babası kadı Mehmed Çelebi'dir; Hüseyin Hüsâmeddin bu ismi kadı Belâî Çelebi olarak zikreder. Babasının hem ilim hem sanatla uğraşması Zeyneb Hatun'un iyi bir eğitim almasını sağladı. Nitekim kaynaklarda da Zeyneb Hatun'un iyi yetiştirildiği, Arapça ve Farsça öğrendiği, Farsça'ya şiir yazacak derecede bildiği zikredilir. Aynı zamanda mûsikiyile de ilgilendi, şarkılar yazıp besteler yaptı. Âşık Çelebi, onun II. Bayezid dev-